

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 4, December 2017, p. 239-247

Received	Reviewed	Published	Doi Number
15.09.2017	25.10.2017	25.12.2017	10.18298/ijlet.2069

Intuition and Ideal Impartiality in Translation

Davut DİVARCIÖĞLU¹

ABSTRACT

Logic is one of the most important mechanisms which makes human beings susceptible to the errors. Logic can be defined as an internal device that leads to mental activity in order to distinguish right from wrong and to correct mistakes. Translator translates items with his own thoughts in his mind and builds them logically again. He uses many characteristic features of language and knowledge capital depending on the main idea of the source text. In this process, it should be noted if the translator understands the source text in line with real purpose or not. The text which is composed by author to understand the thinking of the reader and to make his views the most accessible form is translated considering the same issues by translator. Translator performing mental activities between different disciplines and cultures in a certain intellectual level must reach to an ideal level of impartiality to achieve a successful performance constantly increasing during the translation work. What is meant by the ideal impartiality is the fact that the individuals can't be completely impartial in their ideas. The tendency toward partiality, a natural state of the human mind, increases its importance in translation work. In this study, a document review method including analysis of written materials was used in order to obtain the data supporting the case studied. With this work, it will be tried to bring into question that the complete impartiality in translation is possible or not and the ideal degree of impartiality in translation can be realized with a number of mental activities as reasoning and intuition.

Key Words: translation, impartiality, intuition, logic

Çeviride Sezgi ve İdeal Tarafsızlık

ÖZET

İnsanoğlunu hatalara karşı duyarlı kılabilecek en önemli mekanizmaların başında mantık gelmektedir. Mantık, doğruyu yanlıştan ayırmak, hataları düzeltmek için akıl yürütme gibi bir takım zihinsel faaliyetlere yönelen bir iç mekanizma olarak tanımlanabilir. Çevirmen, aktaracağı öğeyi kendi belleğinde kendi düşünceleriyle ve mantık çerçevesinde yeniden inşa eder. Dilin birçok karakteristik özelliklerini ve kendi bilgi birikimini, kaynak metnin ana düşüncesinden sapmadan kullanır. Bu aşamada önemli olan konu, gerçek amaçları doğrultusunda kaynak metnin çevirmen tarafından anlaşılıp anlaşılmadığıdır. Hedef dil kitlesinin düşüncesini yakalamak ve yazarın görüşlerini en ulaşılabilir hale getirmek için ortaya konulan kaynak metnin çevirisi, çevirmen tarafından aynı konular dikkate alınarak gerçekleştirilir. Çeşitli disiplin ve kültürler arasında belirli bir bilgi seviyesiyle ve objektiflik içinde bilişsel faaliyetler sürdüren çevirmenin, çalışmalarında periyodik olarak yükselen bir başarı göstergesi yakalamak için ideal bir tarafsızlık derecesine ulaşması elzemdir. İdeal tarafsızlık sözünden maksat, kişilerin düşüncelerinde tamamen objektif olamayacağı gerçeğidir. İnsan zihninin doğal bir hali olan taraf tutma eğilimi, çeviri çalışmalarında ehemmiyetini korur. Bu çalışmada, araştırmaya konu edilen olgular hakkında destekleyici veriler elde etmek amacıyla yazılı kaynakların analizini içeren doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Söz konusu çalışmayla, çeviride tamamen tarafsızlığın mümkün olup olmayacağı ve bu faaliyetin çevirideki makul seviyesinin, akıl yürütme ve sezgi gibi birtakım zihinsel faaliyetlerle gerçekleştirilebileceği olgusu tartışmaya açılacaktır.

Anahtar Kelimeler: çeviri, tarafsızlık, sezgi, mantık

¹ Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, ddivarcioglu@gazi.edu.tr

Giriş

Çeviri sürecinde ortaya konulan aykırı bakış açısı, çevrilen metinde sıkça karşılaşılabilecek bir durumdur. Çevirmenlerin dikkat etmeleri gereken bu husus, yorumlama yöntemiyle kendini daha fazla gösterir. Böyle bir konunun tespiti, çevirmene yol göstermek için etkili olabilir. Çevirmene geniş bir görüş alanı kazandırmak için gerekli olabilecek çok sayıda durum tespit edilebilir. Örneğin çeviri faaliyetlerinin en önemli ayaklarından biri olan kaynak metin yargılarının doğru aktarılması işlemi ya da isabetli çıkarımlarda bulunma kararlılığı çevirmen vizyonuna etki eder.

Çevirmen kendi görüşlerine ters olan fikirleri bir tehdit olarak algıladığı zaman, bir takım radikal kararları muhafaza etmeyeceği bir bakış açısına sahip olmalıdır. Özellikle siyasi ve ideolojik erklerin adı geçen radikal kararların muhafazası noktasında çevirmen vizyonunu olumsuz etkilediği bilinen bir gerçektir. Siyasi söylemlerin ya da kültürel öğelerin çeviri vasıtasıyla hedeflenen dile aktarılması teorik ve uygulama noktasında çevirinin iç dinamiklerine doğrudan veya dolaylı olarak çevirmen ya da çevirten tarafından müdahale edilmesi anlamına gelir (Divarcioğlu, 2016, s.386). Aşağıda verilen maddelerin çevirmen vizyonuna uygun olduğu kabul edilebilir.

- Metnin net bir şekilde gereksiz kelime oyunlarına başvurmaksızın aktarılması kararlılığı
- Doğruluk ve gerçeğe uygunluk hususlarından taviz verilmemesi
- Kaynak metinde verilen yargıların kesin olarak ortaya konulması
- İlgiden sapmaması
- Yorumlama özgürlüğü
- Mantıklı çıkarımlarda bulunma
- Önem atfetme
- Özellikle fikirlerin aktarılması hususunda adil tavır sergileme

Kaynak metinde net olmayan bir fikri hedef metinde net bir fikre dönüştürmeye netleştirme adını verebiliriz. Bu durum kolay olmasa da eleştirel bir yaklaşımda, var olan fikirleri entelektüel standartlara taşımakla mümkündür. Net olmayan bir fikri aktarıırken netleştirmek için birkaç soruya cevap aranır:

- Gerçekten aktarılan metin (fikir) doğru mu?
- Doğru olup olmadığını nasıl kontrol edebiliriz veya doğruluğunu nasıl anlayabiliriz?

Yukarıda belirtilen sorular eleştirel düşünceyle cevaba kavuşturulabilir. Düşüncelerin doğruluğunun çevirmenlerce değerlendirmeye tabi tutulması çeviri faaliyetlerinde sıkça rastlanan bir durumdur. Söz konusu değerlendirme kişinin kendi düşüncelerine yaklaşımıyla paralellik gösterebilir. Yani eleştirel düşünceye sıkça başvuran bir çevirmen kendi görüşlerinin doğruluğunu da aynı ölçüde değerlendirmeye kattığının ipuçlarını verir. Analiz ve değerlendirme yetilerinin gelişmesinde oldukça

etkin bir konuma sahip olan eleştirel düşünme faaliyeti, özgün fikirlerin kaynak dilden hedef dile uygun bir şekilde aktarılmasında yaşanan güçlükleri bertaraf edebilir.

Başkalarının düşüncelerinin aktarılan dilde anlamlı bir karşılık bulması, çeviri sağlamlığı açısından yeterli değildir. Nakledilen düşüncelerin gerçekliğinden emin olmak ve herhangi bir fikri sapmaya mahal vermemek gerekir. Bir çevirinin hedef dilde tamamen karşılık bulması, fikri sapmaların olmayacağı anlamına gelmez. Bu sorunu engellemek için çevirmenler tarafından kullanılan çeviri stratejilerinin yanı sıra, objektiflik içinde makul akıl yürütmeler yapılabilir.

Zayıf performans gösterilen yazılı bir çeviri çalışmasında planlama ve bilinçli anlamlandırma sekteye uğramış demektir. Akıl yürütme sorunsalını iyi değerlendirmek, durumun aydınlatılması için yardımcı bir seçenek olabilir. Çıkmaza giren çeviri faaliyetlerinde çevirmen tarafından kontrol edilmesi gereken ve problem durumunu gösteren birtakım kontrol kalemlerinin varlığı önem arz eder. Bunlardan birkaçı:

- Tarafsızlık düzeyi
- Bilgi düzeyi
- Kültürel karşılaştırma becerisi
- Empatik yaklaşım
- Akıl yürütme ve sezgi
- Bağımlılık düzeyi vs.dir.

Bu kontrol kalemleri, problemlerin tespit edilmesinde çevirmene ve eleştirmene yol gösterir. Çeviri konusunu ele alırken özellikle eleştirmenlerin yaklaşımları ve eleştiri seviyesi bu maddeler sayesinde sınırlandırılır. Aksi takdirde çeviri eleştirisi yanlı bir tutum halini alabilir. Yanlış tespitlere sebep olacak tüm değerlendirmeler eleştirinin ciddiyetini azaltır.

Yazılı kaynakların analizini içeren doküman inceleme yöntemini kullandığımız çalışmamızın amacı, çeviri gibi birçok farklı alanla bağlantılı olan ve bu bağlantısı hasebiyle ortaya çıkabilecek uygulama sorunlarının minimum seviyeye getirilmesi gereken bir disiplin için yukarıda tespit edilen kontrol kalemlerinden tarafsızlık kavramını, onun makul seviyeye çekilmiş hali olan ideal tarafsızlık olgusuyla açıklamaktır.

Çeviride yanlılık ve propaganda

İnsan zihni gerçekleri inanç çerçevesine mahkûm edebilir. Nitekim inançların düşünce yapısını tamamen etki altına aldığı ve bireylerin kararlarına doğrudan etki ettiği bilinen bir gerçektir. Bu durum insan zihninin kritik yapma boyutuyla alakalıdır. Dâhil olduğu toplumsal yapıyla şekillenen düşünce çatısını eleştirel zihinle besler. Eleştirel olmayan zihin gerçekleri olduğundan farklı algılar. Eleştirel olmayan zihin, hakikati inançları çerçevesinde değerlendirme yanlılığına düşebilir ya da çıkarlarına ters düşmesi durumunda gerçekleri olduğundan farklı göstermeye eğilimli olabilir. Kritik etmek için inançların her zaman doğrulayıcı olamayacağını kabullenmek gerekir. Aksi takdirde

önyargılı yaklaşımlarla çeviri faaliyetleri çıkmaza sokulur. Tenkit yollarını kendisine kapatan zihin, aşağıdaki durumları kabullenmiş olur:

- Başkalarını ikna etmese de metinde yer alan genel kanının bu olduğunu düşünüyorum.
- Ortaya koyduğum aktarmanın kritik edilmesi yanlış yorumlamaya sebep olabilir.
- Kriğin, çeviriyi sekteye uğratacağına inanıyorum.

Tenkrit yollarını kendisine açan zihin, gerçekleşen faaliyetleri aşağıdaki gibi değerlendirir:

- Başkalarını ikna etmemiş olması bağlamda bir sorun olduğunu gösteriyor olabilir
- Çalışmamın kriğini yapmak yanlışlarımı ortaya çıkarabilir.
- Önyargı ve çıkarlarımın tahakkümünden ancak çevirimi eleştirerek kurtulabilirim.

Tenkrit yollarını kendisine kapatan zihnin ortaya koyduğu çeviri faaliyetinin sekteye uğrayacağı inancı ne derece doğrudur? Bu sorunun cevabını çeviride tenkit olayını, iki farklı şekilde ele alırsak verebiliriz. Birincisi, çeviri işlemini gerçekleştiren kişi tarafından yapılan eleştiridir ki bu sürekli tekrarlanırsa çeviri faaliyetine zarar verebilir. Makul seviyede tenkit ideal olanıdır. İkincisi ise Newmark gibi araştırmacıların (bkz s.5) belirttiği eleştiri şeklidir ki bu da çevirmenin yanı sıra dışarıdan bir uzmanın eleştirel müdahalesidir. İkincisinin birincisinden farkı, ikinci eleştiri çeviri faaliyetine engel teşkil etmez fakat genel bir yanlış algının oluşmasına sebebiyet verebilir.

Tarafsızlık ve yanlılığın ahlaki birtakım anlamlar taşıdığını da söyleyebiliriz. Bernard Gert'in (2005) "Morality: Its Nature and Justification" adlı çalışmasından yola çıkarak Gert'in ahlak teorisini inceleyen Strong (2007) tarafsızlık, ahlak ve rasyonalizm kavramlarının birbirleriyle bağlantılı olduğunu ifade eder ve kurallara uyma tutumunun tüm ahlaki faktörler için tarafsızlık kaygısını yansıttığını belirtir (s. 537). Wolf (1992) tarafsızlığı türlerle ifade ettiği "Morality and Partiality" adlı çalışmasında aşırı tarafsızlığın etik açısından kendisine daha fazla konum oluştururken ılımlı bir tarafsızlık yaklaşımının kendisine açıkça daha az müdahaleci bir konum hazırladığını belirtir (s. 246). Wolf'un ifadesinden yola çıkarak tarafsızlık düzeyinin, ideal boyuta yaklaştırılmasından etiksel açıdan müdahaleye daha az maruz bırakılacağı anlamını çıkarabiliriz ki bu da olması beklenen durumdur. Peki çevirmen kendisini ideal tarafsızlıktan uzaklaştıracak yanlılık ve propaganda yanılığında nasıl uzaklaşabilir. Empatik yaklaşım ve yorumlayıcı çıkarımlar bu sorun için bir çözüm olarak görülebilir.

Yorumlayıcı Genellemeler ve Empatik Yaklaşım

Çeviride yanlılık ve propagandayı önlemek veya netleştirme olanaklarını güçlü kılmak için çevirmenin yaptığı genellemeleri sorgulaması gerekir. Yapılan hatalı genellemeler kaynak metinde farklı bir karşılık bulabilir. Çevirmenin aceleci tavrı bu hataların sayısını artırabilir. Burada yapılması gereken şey genellemenin yorumlama işlemine dâhil edilmesidir. Yorumlama, yapılan genellemeyi haklı çıkarmak için bir metot olarak çevirmen tarafından kullanılabilir.

İnsan olduğumuzu, insan dili konuştuğumuzu ve konuştuğumuz dilin genellemeler ve soyutlamalarla dolu olduğunu unutmamak gerekir. İnsanlar olarak bir soyut kavramlar ve genellemeler dünyasında yaşadığımızı ve düşündüklerimizi adlandıran ve karakterize eden tüm sözcükler genellemenin entelektüel eylemlerin ürünleri olduğunu ifade eden Paul ve Elder (2012) genelleme hatasıyla ilgili olarak şunları kaydeder:

Bir genellemenin yanlısına olabildiği için ya çok örneğe ya da temsil etmeyen örneklerle dayanması gerekir. Örneğin, bir Roma seyahatindeyken üç eğlenceli İtalyan ile karşılaşsak tüm İtalya'nın eğlenceli olduğu genellemesini yapmamız doğru olmaz. (Karşılaştığımız üç kişinin tüm İtalyanları veya çoğu İtalyan'ı temsil ettiğini düşünmek mantıksız olur). Ancak bir genelleminin doğru olup olmadığını belirlemek sadece örnek durumları saymaktan ibaret değildir. Örneğin, eğer sıcak bir sobaya dokunup elinizi yakarsanız bu olay "Sıcak bir sobaya asla çıplak elle dokunmayın." genellemesinin sizi ikna etmesi için yeterli olur. Hatta çok az olaya dayanarak "Çıplak etinizle oldukça sıcak nesnelere dokunmayın." gibi daha geniş genellemeler yapmakta da haklı görürüz. (Çev. Ed.: Aslan ve Sart, 2013, s.306)

Genellemede yanılma payı her zaman mümkündür. Örneğin; cam ile elini kesen bir insan, sonraki yaşantılarında görüntü itibarıyla cama benzeyen maddelerin keskin olabileceğine dair yanlış bir genelleme yapabilir. Yaşantımızda sayısız örneklerle dolu yanlış genellemelere çeviri faaliyetlerinde de rastlamak mümkündür. Yanlış genellemeleri güçlü bir kültürle ve düzeyli bir empatik tavır sergileyerek aşmak mümkündür. Empatik tavır metnin aktarıldığı kültürle desteklenmezse etkili sonuç almak zorlaşır.

Akıl yürütme ve sezgisel eylem

Akıl yürütme ve sezgi eyleminin bir arada zikredilmesinin temel nedeni, her sorun karşısında ortaya konulan akıl yürütme eyleminde sezgilere başvurulmasıdır. Çeviride sezgiler, zihinsel güç ve ekseriyetle bilgi-tecrübe yoğunluğuyla desteklenir. Kişisel tercihlerin rahatça yapılmasına zemin hazırlayan bu durum çevirmene seçimlerinin sorumluluğunu almaya ve sebeplerini ortaya koymaya hazır olma hissini verir.

Çeviride objektif bir değerlendirme yaklaşımına dahi şüpheyle yaklaşan Newmark (1988) çevirinin uzmanlar ve istisnai zeki insanlar tarafından tartışmaya açılmak suretiyle onun mükemmellik standartlarının tespit edilebilirlik yönünün el sanatları ve diğer sanatlarla benzerlik taşıdığını ifade eder (p.18). Newmark, çevirideki hataların sözlük ve ansiklopedi başvurularından sonra kanıtlanmasıyla birlikte, uzmanların bir cümle veya paragrafın iki veya üç adet çevirisinden birini tercih ederken sezgilerine ve aldıkları tada güvenmek zorunda olduklarını belirtirken aynı uzmanların seçimlerinin, çevirmenin kelimelerini seçtiği gibi öznel olduklarını fakat tercihlerinin sebeplerini vermeye hazır olmaları gerektiğini vurgular. Yani bir nevi sorumluluk alması gerektiğini ifade eder.

Öznel tutum bir takım çıkarımlarda bulunmak için gereklidir ve Newmark'ın yukarıda belirttiği gibi sorumluluk almayı mecburi kılar. Eleştirel yaklaştığımız her çeviri etkinliği sezgisel sürecin önünü tıkıyor gibi görünse de aslında "makul düzeyde tenkit", akıl yürütmeyle sağladığımız çıkarımları doğru anlamak ve analizi doğru yapmak için çevirmene yardımcı olur. Çevirmenin yaptığı çalışmanın izini sürebilmesi ve ortaya çıkardığı ürünün muhtemel sorunlarını tespit edebilmesi sınırları iyi çizilmiş bir akıl yürütmeyle mümkündür.

Akıl yürütme bir bağımsızlık eylemi değildir. Onun sadece özerklik için zemin hazırlayıcı bir yönü vardır. Yani akıl yürütmede bir istek ve tercih meselesi söz konusudur. Özerkliği bağımsızlıktan ayıran temel özellik budur. Deci ve Flaste (1996: 89) özerklik ve bağımsızlığın farklılığı hakkında şunları ifade eder:

Bağımsızlık bir işi kendi başına yapıp kişisel ihtiyaçlar (beslenme, destek vs.) konusunda başkalarına bağlı olmamaktır. Özerklik ise aksine, isteğe ve tercihe bağlı bir anlam dâhilinde özgürce hareket etmektir. Bu nedenle bir insanın bağımsız ve özerk olması yani özgür bir şekilde

başkalarına bağlı kalmadan yaşaması ya da bağımsız ve kontrol altında olması yani başkalarına bel bağlamamak için kendini zorlanmış hissetmesi mümkündür.

Çıkarımda bulunurken sezgi ve akıl yürütmenin eşgüdümü önem arz eder. Ancak her iki zihinsel faaliyetin aynı işlemler olmadığını ayırdına varmak gerekir. Sezgi ve akıl yürütmenin belli bir entelektüel seviyeden beslendiği ifade etmek yanlış olmaz. Bu zihinsel faaliyetler sonucunda ortaya çıkabilecek herhangi bir sorunun ilk sebebi düşünsel yaklaşımımız (eleştirel olan, eleştirel olmayan), ikinci sebebi ise entelektüel düzeydeki yetersizlik olarak görülebilir.

Atıl bilgi sorunu ve muhakeme

Çeviri iki farklı kültürün dilsel öğelerinin kullanılarak geniş bir kültürel etkileşim ortamına geçit veren bir eylemdir. Kültürel etkileşimin varlığı söz konusu ise, çıkarım da aynı ölçüde söz konusudur. İki farklı unsur arasında çıkarım yapmaya en elverişli zihinsel faktör ise muhakemedir. Muhakeme genellikle, karşılıklı unsurlar arasında herhangi bir yargıya varmak, çıkarımda bulunarak soruna açıklık getirmek olarak tanımlanır. Muhakeme zihinsel faaliyetlerin önemli bir parçasıdır. Çeviri de farkındalık için muhakeme kabiliyetine başvurulur. Çevirmenin çevirisi ile ilgili ortaya koymaya çalıştığı problem durumu, modeller ve veriler muhakeme ile sonuçlandırılır.

Çeviri sürecinde ortaya çıkan karmaşık ve parçalı fikirlerin bir araya getirilmesi muhakemenin iyi formüle edilmesiyle gerçekleştirilebilir. Çevirmen bir nevi kavramların idarecisidir. Kelimelerin doğru kullanımı, nesne, fikir ve kişilerin doğru bir şekilde organize edilmesi gibi bir takım görevler üstlenir. Çevirmen, çeviri sürecinde önemli bir sorun olan kaynak dilde verilen kelimelerin hedef dildeki kelime çiftlerinin hangileriyle birebir örtüştüğünü muhakeme ile belirleyebilir. Bu süreçte muhakemeyle yapılan tüm çıkarımlar doğru olmayabilir. Çevirmenlerin her zaman karşılaşacağı bu yanlış çıkarımın bir nedeni de atıl bilgidir. Paul ve Elder (2012) atıl bilgi ile ilgili şunları kaydeder:

Atıl bilgi, söz ile kastettiğimiz, anladığımızı sandığımız halde, anlamadan hatırladığımız bilgileri hesaba katmaktır. Örneğin, birçok insan eğitim hayatı boyunca demokrasi ile ilgili öyle çok bilgi alır ki bu onları kavramı anladıklarına inandırır. Sıklıkla benimsedikleri bilginin birçoğu akıllarında tuttukları birçok sözden ibarettir. Okullarda birçok çocuk "Demokrasi halkın, halk için halk tarafından yönetilmesidir." gibi ilgi çekici kolay hatırlanabilir bir söz dizisi olduğunu öğrenir. Bu, onlara kavramı anladıklarını zannettirir, oysaki birçoğu hangi ülkelerde demokrasi olup hangilerinde olmadığını değerlendirecekleri bu bilgiyi birkaç pratik kritere çeviremez. Açık olmak gerekirse birçok insan aşağıdaki soruları net bir şekilde cevaplayamaz:

- Halkın yönetilmesi ile halk için yönetmek arasındaki fark nedir?
- Halk için yönetmek ile halkın yönetmesi arasındaki fark nedir?
- Halkın yönetmesi ile halkın yönetilmesi arasındaki fark nedir?
- "Halk" ile tam olarak ne kastedilmektedir. (Çev. Ed.: Aslan ve Sart, 2013, s. 73)

Çocuklarda atıl bilgi durumuna rastlamak yetişkinlerden daha fazla olsa da bazen yetişkinlerde de bariz şekilde kendini gösterir. Küçük yaşlarda çıkarımda bulunma yetisi çok gelişmediği için edinilen bilgi üzerinde anlamlı bir sonuç elde etmek kolay olmaz. Onlar zihinlerinden geçenleri doğrudan aktarma eğilimindedirler. Ancak yetişkinlerde durum değerlendirmesi yapmak daha kolaylaşır.

Çünkü yetişkinlerde zihinden geçenler, makul kriterlerle dışa vurulur. Atıl bilgi çevirmenlerde kelimelerin yanlış kullanımı, yorumlanması ya da eksik çıkarımda bulunma şeklinde kendini gösterir.

Atıl bilgi sorununun ortaya çıkışını azaltmak için en kestirme yol entelektüel düzey üzerine yoğunlaşmaktır. Kelime seçerken ya da ifade yorumlarken anlam sapmalarını önlemek için, ilgili kelime ya da ifadenin birebir karşılığını incelemek yetmez; aynı zamanda bu ifadenin bağlamsal noktada eşdeğerlik düzeyi de sorgulanır. Atıl bilgiyle ilgili atılacak bir diğer adım iyi bir analiz için oldukça verimli olan kültür faktörünü göz önüne almaktır. Hedef kültürde iyi bir noktaya gelmek o kültürde aktarılan tüm dilsel öğelerin aktarılan kültürde oldukça benzer bir karşılık bulmasına yardımcı olur. Kültür unsuru muazzam bir metin çeşitliliğini de beraberinde getirir. Bu çeşitliliğin getirdiği sorunları aşmak için çevirinin iç dinamiklerinden karar verme süreci devreye girecektir. Wilss (1982) şunları kaydeder:

Yapısı itibariyle çeviri bilimi için epistemolojik bir temel kazanmak ve içerdiği sorunlarıyla eşzamanlı olarak baş eden çeviri betimlemesine ulaşmak diğer sistem odaklı dilbilimi alanlarından daha zordur. Bunun sebebi çeviri sürecinin, pratik önemi olan büyük bir metin çeşitliliği içinde karar verme süreci olmasıdır. (Aktaran Gutt, 1989, s. 19)

Karar verme sürecinin bir parçası olan analiz, yani problemler arasındaki ilişkileri iyi tanımlama ve etki faktörlerini doğru tespit etme yetisi, güçlü olmalıdır. Çeviri faaliyetlerinde ileri derecede analiz yapmaya yönelten özellikleri şu şekilde maddeleştirilebilir.

- Çeviri planlarını düzenli olarak eleştirme alışkanlığı
- Çeviri stratejilerini etkin kullanabilme
- Hedef kültüre daha etkili giriş yapmaya imkan sağlayacak zihinsel empati
- Duygu, istek ve hedef arasındaki ilişkiyi iyi kavrama ve dengede tutabilme
- Çeviri stratejilerini yerinde kullanmayı alışkanlık haline getirme.
- Çevirideki tutarsızlık ve çelişkilerin tespiti
- Düşüncenin çeviride oynadığı etkin rolün farkına varma
- Birtakım negatif duygulara yönelik fikir, inanç ve görüşler ile yüzleşme ve bunların üzerine gitme

Analiz yapmak için yukarıda sıralanan tüm maddelerin etki derecesi birbirinden farklı olabilir, ancak hepsi doğrudan veya dolaylı olarak içerdikleri davranışların artırılması ya da azaltılmasıyla analiz gücüne etki eder. Bununla birlikte tüm davranışların uygulanış düzenleri de birbirlerine tesir edebilir. Örneğin, çeviri planlarının düzenli olarak eleştirilmesi, çevirideki tutarsızlıkların da düzenli olarak tespit edilmesini sağlar. Tüm bu unsurlar eşgüdümle ve farkındalık ekseninde çalıştırılırsa, çevirmenin tarafsızlık düzeyini ideal seviyede tutabilmesi ve gerçek anlama ulaşması kolaylaşır.

Sonuç

Bireyler çevrelerinde var olan birçok etkiyle kuşatılmışlardır. Aile ortamından okul ortamına, yazılı basından görsel basına kadar toplumu, doğal olarak ta bireyi ilgilendiren tüm bu unsurlar bireyi bağımlı bir konuma getirir. Bu bağımlılık düzeyi çalışma alanlarını da kapsayacak şekilde gelişir. Örneğin çeviri çalışmalarında, aktarılan metnin, hedef okuyucunun kültürel düzeyine yaklaştırılması bağımlılıkla ilgili bir durumdur. Ya da aktaran kişinin kaynak metnin kültüründen uzaklaşması yine bu duruma örnektir.

Yapılan çeviri çalışmasını kültürel öğelerden ayrı tutmak söz konusu olamaz. Böyle bir durumun varlığı, çeviride önemli bir unsurun, kültürün yok sayılması demektir. Çeviride bağımlılık ve bağımsızlık ölçülerini iyi ayarlamak gerekir. Çünkü çeviride pür-özerklik bazı sıkıntıları da beraberinde getirebilir. Bunlardan en önemlisi kültürel sapma olarak kendini gösterir. Kültürel sapma uyarılma faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyerek verimsiz sayılacak bir çeviri çalışması ortaya çıkarabilir.

Çeviride mükemmeliyet, tamamen bağımsız bir zihin faaliyeti ile değil, aynı zamanda bilinçli ve ölçülü bir bağımlılık durumu sergilemeyle mümkün olabilir. Bu zihinsel faaliyetleri bir eşgüdüm ile çalıştırmak çevirmenin işini büyük ölçüde kolaylaştıracaktır.

Empatik tavır çevirmenin işini kolaylaştırır. Zira yaşadığımız toplumsal yapıyla uyuşmayan düşüncelerin çeviri vasıtasıyla bağlı olduğumuz bu yapıya doğrudan aktarılması, çalışmamızda bahsi geçen objektif duruşun düzeyiyle paralellik gösterir. Empatik yaklaşım, yani hedef kültürdeki aykırı görüşlere empati sınırlarında giriş yapmaktır. Empatik tavrın karşısındaki en büyük engel benmerkezçiliği zihinde yaşatmaktır. Çeviri faaliyetlerinde adil tavır sergileme, empatik tavrın artırılması ve benmerkezci tavrın en aza indirilmesi ile mümkün olur.

İnsanoğlu yapısı gereği taraf tutma eğilimindedir. Bilinçli veya bilinçsiz olarak ortaya çıkan bu eğilim, inanç, entelektüel durum, bağımlılık düzeyi, benmerkezci tavır vb. unsurların tesiriyle çeviri etkinliklerinde görülebilir. Bir çeviri problemi olarak algılanabilecek bu eğilim, ideal bir boyuta getirilerek yok edilebilir. Çeviride ideal tarafsızlık, çeviriye doğrudan veya dolaylı olarak etki eden ve hata yapma oranını yükselten tüm unsurların, çevirmen tarafından azami ölçüde uzaklaştırılmasıdır. Yani çevirmen kendi entelektüel dünyasında, içinde sezgilerle beslenen bir akıl yürütme ve mantığın işlev gördüğü başka bir bağımsız evren oluşturmalıdır. Bu bağımsız evrende empati ve sezgi eşdeğerde bulunursa fikirlerin ya da ortaya konulan aktarma işleminin aşırı derecede kritik edilmesi önemli ölçüde önlenmiş olur. Çünkü aktarma işlemi için takınılan bu türden bir tavır, çevirmenin yanlılığını artırabilir. Bunların makul düzeyde eleştirilmesi ise yanlılık etkisinin azalmasına yardımcı olacak ve faaliyetin sıhhatini koruyacaktır.

Kaynakça

- Deci, E.L. with Flaste, R. (1996) *Why We Do What We Do: Understanding Self-motivation* . New York: Penguin.
- Divarcioğlu, D. (2016) *Çeviriye Disiplinler Arası Bir Bakış; Kültür ve Siyaset Örneği*, International Journal of Language Academy, Volume 4/4 Winter 2016 p. 385/393
- Gert, B. (2005) *Morality: Its Nature and Justification*, Revised edition. New York: Oxford University Press, Pp. xvi+438.
- Gutt, Ernst-August (1989). *Translation and Relevance*. Doktora Tezi, London Üniversitesi, Londra.
- Newmark, Peter 1988, *Approaches to Translation*. Prentice Hall, Hemel Hempstead.
- Paul R. ve Elder L. (2012) *Kritik Düşünce, Yaşamınızın ve Öğrenmenizin Sorumluluğunu Üstlenmek* (Aslan ve Sart, Çev. Ed.) Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık (2013)
- Strong, C. (2007) Review Article Gert's Theory Of Common Morality, *Metaphilosophy*, Vol. 38, No. 4, July, Blackwell Publishing, UK.
- Wilss, W. (1982), *The Science of Translation: Problems and Methods*. Narr, Tübingen.
- Wolf, S. (1992) *Morality and Partiality*, Philosophical Perspectives, Vol. 6, Ethics (1992), pp. 243-259
Published by: Ridgeview Publishing Company